

Kırılğan Devlet ve Zorunlu Göç İlişkisini Suriye Üzerinden Okumak

Pınar ÇUHADAR*

Öz

Kurumların ekonomik, siyasal ve sosyal alanlardaki işlevi önemli bir araştırma konusudur. Kırılğan devlet kavramı, zayıf kurumlara sahip olan, iç politikadaki istikrarsızlıklardan kaynaklı iç çatışma ve şiddetin yüksek olduğu ülkelerin tamamı için kullanılmaktadır. Bu kavram üzerine inşa edilen birçok çalışma olmakla birlikte “kırılğan devlet” üzerinde uzlaşma sağlanmış bir tanımlama değildir. Zira kırılğan devlet kavramı, iç çatışmaların nedenlerini tekdüzeleştirme veya aşırı basitleştirme ile eleştirilmektedir. Bu çalışmanın amacı, zorunlu göçlerin doğmasına da neden olan devlet yapılarının niteliklerini ortaya koymak amacıyla kullanılan kırılğan devlet kavramını irdelemek ve Suriye’de yaşanan çatışma ve göç hareketlerini bu çerçevede değerlendirmektir. Buna göre; kamu hizmetlerinin sunumundaki zaafklar ve etkin çalışmayan ekonomik sistemin yarattığı kırılğanlık, hiyerarşik yönetim kurumlarının oluşturulması ile çözümlenmenin çok ötesine geçmiş görünmektedir

Anahtar Kelimeler: Zorunlu Göç, Kırılğan Devlet, Yönetişim

* Doktor Öğretim Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, e-posta: pinarozdemircukadar@artuklu.edu.tr

To Read Syria over Fragile State and Forced Migration Linkage

Pınar ÇUHADAR*

Abstract

The function of institutions in economic, political and social fields is an important research topic. The fragile state concept is used for all states where have weak institutions and political instability that causes internal conflict and violence. Despite of constructing many studies on the concept of fragile state, there is not a consensus on meaning of concept. Because the concept is criticized why unformalized and oversimplification of explaining internal conflict' reasons. The aim of this study is to examine the concept of fragile state that used for explaining qualifications of state structures which causes forced immigrations and to evaluate the Syrian conflict and migration movements in this framework. Evidence supports that the weakness in the provision of public services and the fragility created by the ineffective economic system need resolutions beyond the creation of hierarchical governance institutions.

Key Words: *Forced Migration, Fragile State, Governance*

*Assistant Professor Dr., Mardin Artuklu University, Economics and Business Administration Faculty, Economics Department, e-mail: pinarozdemircukadar@artuklu.edu.tr

GİRİŞ

Soğuk savaş sonrası dönemde, birçok ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal olarak yeni düzene uyumlanma çabası içine girmesi, zorunlu göç hareketlerinde gözle görülür bir artışa neden olmuştur. Fakat 2013 yılından bu yana sığınmacıları da kapsamak üzere göç hareketlerinin ivme kazandığı tespit edilmektedir. Birleşmiş Milletler, 2015 yılı sonu itibarıyla, zorunlu olarak yer değiştiren kişi sayısının son otuz yılın en yüksek düzeyine gelerek 20.3 milyona ulaştığını söylemektedir. Zorunlu olarak göç edenler, ekonomik, siyasal, sosyal ve çevresel vb. birçok faktörden dolayı yer değiştirdiğinden bu konuda sınıflama yapmak oldukça güç görünmektedir. Fakat tüm bu zorluklara rağmen küreselleşmenin yarattığı yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği, devlet kapasitesinin zayıflığı, ekonomik ve siyasi seçkinlerin tesis ettiği dışlayıcı kurumların yarattığı ekonomik istikrarsızlık, şiddet ve artan kırılganlık zorunlu göçlerin başlıca nedenleri olarak görülmektedir. Göç hareketlerinin bir diğer boyutu, formel yollarla küresel sisteme uyum sağlayamayan dışlanmış grupların enformel ağlar aracılığıyla ve gayri resmi yollarla gelişmiş dünya ile bağ kurabilmesine imkân tanınmasıdır. Tüm bu faktörler bir arada incelendiğinde zorunlu göçler, küresel sistemin başarısızlıklarının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Castles, 2003: 14-17; Grip, 2016:255).

Woodward (2004)'a göre, devletlerin kapasitelerinin sınırlanarak başarısız hale gelmelerinde, serbest piyasa ekonomisini ve küreselleşmeyi geliştirmekte olan ülkelere tek seçenekleriymiş gibi sunan IMF (International Monetary Fund- Uluslararası Para Fonu) ve WB (World Bank-Dünya Bankası) gibi kurumların etkisi de göz ardı edilmemelidir. Uluslararası sistem, geliştirmekte olan ülkeleri finansal ve ticari alanlarda küreselleşmenin rekabet alanı içine iterken devleti sosyal politika alanlarından geri çekmektedir. Bu durum ülke içindeki gelir dağılımının bozulmasının ve yoksulluğun başlıca nedenlerindedir. İkinci nokta ise devletlerin sorumluluk alanları ile ilgilidir. Zira uluslararası kurumların küresel problemlerin çözümünde işbirliği yapma isteği her geçen gün azalmaktadır (BMMYK, 1997); gayri resmi mal ve insan akımlarının tamamı sınırlarını koruyamayan devletlerin terör ve suç ihraç etmesine neden olmaktadır. Nitekim toplumun devletin kendilerini koruyamadığı algısına kapılması, bir çıkış yolu olarak şiddeti

kullanan örgütlerin ve iç çatışmaların doğması sonucunu da beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan içsel ve dışsal baskılara rağmen, devletin yasal kurumlarında vücut bulan toplumsal olarak baskılarla başa çıkabilme kapasitesi, ülkenin kırılğanlık düzeyini belirlemektedir (Araya, 2013: 63). Güçlü hükümetler, insan güvenliğini zora sokan tüm durumları bertaraf edebilme becerisine de sahiptir. Zayıf yönetişimin olduğu ülkelerde ise hükümetin temel kurumlarının yanı sıra yasal düzeni ve mülkiyet haklarını tesis eden kurumlarında işlevsizleştiği görülmektedir. Bu nedenle insanlar, bu hakları temin edebilecekleri başka ülkelere doğru göç etmektedir (Betts, 2013: 1-29).

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş nedeniyle eşine az rastlanır bir göç hareketi yaşanmış, birçok Suriyeli başta Türkiye olmak üzere bölge ülkelerine sığınmıştır. Halen yasal statüleri tartışılan sığınmacıların (Koç Korucu ve Akbıyık, 2015), ev sahibi ülkeler üzerindeki ekonomik, siyasi ve toplumsal etkileri, bu konuyu disiplinler arası, çok boyutlu bir araştırma alanı haline getirmektedir (Fiddian-Qasmiyeh, Loescher, Long ve Sigona, 2014; 1-14).

Bu çalışmanın amacı, birçok alanda işlevlerini yitirerek zorunlu göçlerin doğmasına neden olan devletlerin niteliklerini ortaya koymak amacı ile kullanılan “kırılğan devlet” kavramını irdelemek ve Suriye’de yaşanan çatışma ve göç hareketlerinin kırılğan devlet yapısıyla ilişkisini değerlendirmektir. Bu değerlendirme çerçevesinde Suriye’den diğer ülkelere yönelen kitlesel göç dalgasının kırılğan devlet yapısıyla ilişkili olup olmadığı sorusuna yanıt aranacaktır. Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde devlet kapasitesi ve kırılğanlık kavramları incelenmiş, kavramın sınırlılıkları üzerine yürütülen tartışmalar özetlenmiştir. Çalışmanın takip eden bölümlerinde ise kırılğanlığın melez yönetim yapıları ve zorunlu göçle ilişkisi ortaya konmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde kırılğan devlet kavramı ve zorunlu göçler arasındaki ilişki Suriye’de ortaya çıkan durumu değerlendirmek üzere ele alınacak, son bölümde de çalışmadan elde edilen sonuçlar değerlendirilmektedir.

1.DEVLET KAPASİTESİ VE KIRILGANLIK

Ülkelerin refah seviyeleri arasındaki farklılıkların nedenlerini açıklama çabasında olan gelişme iktisadı, son dönemde klasik bakış açısının dışına çıkarak coğrafya, kültür ve kurumların ekonomik faaliyetlerin başarısı üzerine etkilerini de irdelemeye başlamıştır (Özdemir, 2015). Ekonomik gelişmenin kurumlarla birlikte açıklanması, kırılğan devlet kavramının siyaset bilimi kadar gelişme ekonomisi literatüründe de yer edinmesini sağlamıştır. Kırılğanlık, vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalan, zayıf yönetimle birlikte yoksulluğun ve yozlaşmanın devlet içinde süreklilik kazanmasına neden olan, ülke içi ve sınır güvenliğini sağlayamayan, çatışmaya, şiddete ve dolayısıyla sivil iç savaşa yatkın devletleri nitelemek için kullanılan bir ifadedir (Bertocchi ve Guerzoni, 2010:2).

Kırılğan devletler aynı zamanda devlet kapasitesi gelişmemiş olan devletlerdir. Devlet kapasitesi, farklı alanlarda devletin fonksiyonlarını yerine getirebilme becerisini ifade etmektedir. North'un kavramsallaştırması ile kurumlar, devlet kapasitesini şekillendiren temel unsurlardır. Zira kurumsal yapılar, ekonomik gelişmeyi tesis edebildikleri gibi gelir dağılımı adaletsizliği, siyasi şiddeti ve iç çatışmaları da teşvik edebilirler. Bu bakımdan devlet kapasitesi, alınacak ekonomik ve siyasi kararların kısıtlarını belirlemektedir. Devlet kapasitesi, mülkiyet hakları ve sözleşmelerinin uygulanması yoluyla, kamu mallarının sunumu ve gelir artışı ile birlikte arttırılabilir. Devlet kapasitesini geliştirmek için yaptığı yatırımlara bağlı olarak üç tip devlet tanımlanabilir. Bunlardan ortak çıkar devleti, gelirlerin toplumu oluşturan tüm gruplar arasında eşit şekilde paylaştırıldığı devlettir. Özel çıkar devleti, siyasi güç sahiplerini sınırlandıracak siyasal kurumsal mekanizmaların yeterince çalışmadığı devletlerdir. Zayıf devlet, kural koyucu sınıf üzerine zayıf kısıtların konduğu devlettir (Besley ve Persson, 2014:932-938).

Devlet kapasitesinin yetersizliğini anlatmak için kullanılan kavramlardan bir diğeri de başarısız devlettir. Çoğunlukla birbiri yerine kullanılan bu iki kavramın ortaya çıkış dönemleri ve nedenleri farklıdır. Başarısız devlet kavramı, dış politika analistleri tarafından, 1990'larda soğuk savaş dönemi sonrası, çeşitli ülkelerde iç çatışmaların artışı üzerine devlet kurumlarının bölünmesi, ekonomik durgunluk ve güvenlik alanındaki

problemler sonucunda ortaya atılmıştır. Bu dönemde benzer kavramlar bu durumu tasvir etmek için kullanılsa da başarısız devlet ifadesi, özellikle 11 Eylül’de ABD (Amerika Birleşik Devletleri)’ye yapılan saldırı sonrası, ABD analistleri tarafından uluslararası güvenlik sorunlarını anlatmak için kullanılmıştır. Kırılğan devlet kavramı ise özellikle dış yardım veren ülkeler tarafından gelişme, insani destek ve barış inşası konusunda yardım alacak ülkeleri nitelendirmek amacıyla kullanılan bir kavram olmuştur. Bu kavramla, özellikle 2000’li yılların ortalarından sonra, en yoksul ülkeler olmalarına karşın yardım veren ülkelerin yardımlarını temin edemeyen ülkeleri tanımlamak hedeflenmektedir. Fakat analistler, *kırılğan devlet kavramını*, zayıf kurumlara sahip olup iç politikadaki istikrarsızlıklardan kaynaklı iç çatışma ve şiddetin yüksek olduğu ülkelerin tamamı için kullanmaktadır (Nay, 2011). Burada tartışma konusu olan nokta, toplumun seçtiği politika ve amaçları yerine getirmesi gereken devletin, Weberyen bakış açısıyla sahip olması gereken zor kullanma tekeli yitirmiş olmasıdır. Devlet gibi toplumun üzerinde antlaşmaya vardığı ve zor kullanma tekeli elinde bulunduran bir kurumun olmaması, toplumun kendisi içinde ontolojik bir sorun haline gelme riski taşımaktadır. Zira uluslararası düzende de benzer şekilde gücün doğru şekilde kullanılmasını sağlamak için kurumlar oluşturulmuştur (Woodward, 2004: 2).

1.1.Kırılğan Devlet Kavramına Eleştirel Bakış

Kırılğan devlet literatürünü inceleyen Nay (2012), yapılan bilimsel çalışmalarda, *kırılğan* kavramının şiddet ve yoksullukla mücadele eden ülkelerin durumu üzerine koyduğu kısıtların özellikle 2006’dan sonra tartışılmaya başlandığını vurgulamaktadır. Kırılğan devlet kavramı üzerine inşa edilen teorik ve uygulamalı birçok çalışma olmakla birlikte kırılğanlık, iç çatışmaların nedenlerini tekdüze araştırılmasına veya aşırı basitleştirmelere neden olması yönüyle birçok eleştiriye de konu olmuştur. Putzel (2010)’e göre, kırılğan devlet kavramının doğru politikalar üretebilmesi için az gelişmişlik ve kırılğanlığın açık bir şekilde ayırt edilmesi gerekmektedir. Kongo, Haiti, Afganistan ve Somali gibi ülkelerde devletin fonksiyonlarını yerine getirememesiyle doğan çatışmalarla, Tanzania, Zambia ve Malavi gibi ülkelerin yoksulluğa rağmen uzun süre barış içinde yaşamaları durumu farklıdır. Nitekim kırılğanlık kelimesi, bu tip istikrar

sağlamış ülkelerin durumunu dışlamaktadır. Bu devletlerin durumu, ekonomik gelişme ve durgunluk açısından değerlendirilmeye daha uygun görülmektedir. Bu bakımdan *melez siyasi düzen* kavramı başlığı altında enformel ve formel yönetim sorunları da irdelenmektedir. Fakat tüm bu akademik kaygılar kırılğan devletlerin doğasını anlamaya yönelik olup somut politik değişimler yaratmamaktadır (Paris, 2011; 61-65).

Kavramın sınırlılıkları üzerine yürütülen tartışmalar beş noktada özetlenmektedir (Nay,2012; 5-13):

a-Siyasi etiketleme: Devlet başarısızlığı ve güvenlik tehditleri, batılı güçlerin amaçlarına ve çıkarlarına olanak tanımaktadır. Özellikle 11 Eylül sonrası, değişen güvenlik algısı neticesinde, gelişmekte olan ülkelere yapılan müdahalelerde kırılğanlık kavramına çokça yer verildiği görülmektedir. Nitekim bazı ülkeler eğer batı dünyası için güvenlik tehdidi yaratıyorsa *kırılğan* olarak nitelenmişlerdir. Dolayısıyla oldukça dar kapsama sahip bu tanımlamalar, uluslararası prensiplerden sıyrılarak manipüle edilmeye ve kamu otoriteleri tarafından zor kullanmaya yani uluslararası müdahalenin yapılabilmesi için meşru zemin yaratılmasına olanak tanımıştır.

b-Portmanto kavramlar: Kırılğanlık, her bir yazarın farklı amaçla kullandığı ve üzerinde uzlaşılammış durumları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Yazarların ilgilendiği disipline bağlı olarak kavramın çerçevesi değişmektedir. Bu bakımdan tüm sözcük öbeklerini kapsadığı için kırılğanlık, portmanto kavramı olarak ifade edilmektedir.

c-Batı merkezilik: Kırılğanlık kavramı, siyasi kurumları çok basitleştirerek incelemektedir. Kavramı kullananların odaklandıkları, çoğunlukla Weberyen batılı devlet kavramı ve onun kurumsal özellikleridir. Bu yaklaşımda kurumlar, batılı devletlerin kurumsal yapılarına yaklaştığı oranda başarılı ve güçlü olarak addedilmektedir. Bu bakış açısı birçok tarihi ve kültürel özelliği dışarda bırakmaktadır. Sonuç olarak normatif batılı politikaların gelişmekte olan ülkelerin kurumlarına uyarlanması, kırılğanlığı ortadan kaldırmak için yapay çözümlerin bulunmasına neden olmaktadır.

d-Analitik indirgemecilik: Kırılğanlık tanımı, barış, istikrar ve gelişmeye katkı sunacak enformel kurumlara gereken önemi vermeyip yalnız devlet ve hükümet üzerine odaklanmaktadır. Ayrıca kavrama dayalı incele-

melerde, diğer ulusların etkisiyle ortaya çıkan yoksulluk, siyasi istikrarsızlık ve kırılğanlık yaratan faktörler dikkate alınmamıştır. Küreselleşmenin ekonomik, siyasi ve sosyal etkileri neticesinde diğer ülkelerin ihraç ettiği kırılğanlık yaratan faktörlerin analizlerden dışlanması gerçekçi değildir.

e-Ampirik bulguların yetersizliği: Devlet başarısızlığı veya kırılğanlığının uluslararası güvenlik ve az gelişmeyle ilişkisini somutlaştırmak, ampirik kısıtlardan dolayı mümkün görünmemektedir. Zira tanımlanması güç bir kavram üzerine ampirik kanıtlar sunmakta zor görünmektedir.

Bu eleştiriler, yeni kavramların kurgulanmasına da zemin hazırlamaktadır. Bu konuda kırılğanlığın veya başarısızlığın bir adım ötesine geçen *sınırlı devlet* kavramı daha geniş bir çerçeve sunma iddiasındadır. Sınırlı devlet ile yalnızca *işlevlerini yerine getirmeyen devleti* açıklamak ya da anlatmak hedeflenmemektedir. Sınırlı devlet tanımlaması, tüm devletlerin mevcut durumlarının, tarihsel evrimleri ile ilişkisini göz ardı etmenin yaratacağı yanlışlıklara dikkat çekmektedir. Nitekim bu durum, melez siyasi rejimlerin altında yatan enformel yönetim yapılarını, devlet dışı ve uluslararası aktörlerin yarattığı hiyerarşik olmayan heterarşik yapıları da dikkate alan daha geniş bir tanımlama ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Polese ve Santini, 2018: 379-390).

1.2.Kırılğan Devlet ve Melez Barış Yönetişimi

1990'lı yıllarda, kamu yönetiminde etkinlik ve yönetim tartışmalarının literatürde yer edinmesi, gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımların etkin kullanım sorunu tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Geleneksel yönetim kavramının *başkaları vasıtasıyla iş görmeğe* dayalı olan tanımı, yönetim ile birlikte başkaları ile birlikte iş görmeğe” dönüşmüştür. Kamu yönetiminde, yönetim anlayışının benimsenmesi, yönetilen ile yönetenin ortak bir hedefe ulaşmak amacıyla iş birliği yapmasının kabulü anlamına gelmektedir (Fidan, 2010). Bu ülkelere yapılan yardımların etkin kullanılmasında yönetim kurumlarının önemine değinen WB, aynı dönemde yardımların etkinliğini de tartışma zeminine taşıdı. Bu dönemden sonra, yardımların daha iyi yönetim kurumları oluşturmuş ülkelere doğru kanalize edilmeye başlandığı görülmektedir. Yardımların iyi yönetim performansına sahip ülkelere yönlendirilmesi, etkin olmayan kurumlara sahip ülke-

lerin marjinalleşmesine de zemin hazırlamıştır. Ancak 2001 yılından sonra WB, yardımların etkinliği yerine barış tesisine katkıları ve kurumların güçlendirilmesine etkisini dikkate almaya başlamıştır (Grimm, Hebert ve Nay, 2014: 200).

Batılı siyasal ve ekonomik normlara göre oluşturulan yönetim kavramı, gelişmekte olan ülkelerin kendilerine özgü niteliklerini göz ardı ederek, kırılganlık konusunda doğru ölçütlerin geliştirilmesine engel olmaktadır. Kaplan (2014), durumu şu şekilde örneklendirmektedir: WB yoksulluğun önemli bir kırılganlık nedeni olduğunu söylese bile, Pakistan ve Nijerya gibi çatışmalı ülkelerin yoksul değil, orta gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Siyasi rejimler baz alındığında, Çin ve 2011 öncesi Libya otoriter olarak sınıflansa da iki ülke arasındaki benzerlik burada bitmektedir veya batılı anlamda yönetim kriterlerini tam olarak sağlamayan bir devlet, kamu hizmetlerinin sunumunu gerektiği düzeyde sağlıyor olabilmektedir. Nitekim yüksek yolsuzluğun olduğu Endonezya ve Vietnam, Libya, Gambiya ve Nijerya'dan daha kırılgan görülmektedir. (Kaplan, 2014: 49-51). Birçok gelişmekte olan ülkenin siyasal kurumları, demokrasi ve otokrasi arasında bir yerde konumlanmakta, tek bir sistemin karakteristik özelliklerini göstermemektedir. Bu bakımdan kırılgan devlet tartışmalarını siyasal rejimler üzerinden yürütmek, araştırmacıları konuyu doğru bir çerçevede içinde incelemekten alıkoyacaktır. Konu ile ilgili doğru yaklaşım ise devletlerin siyasal kurumlarının birbiriyle ilişkisini incelemektir. Zira akademik araştırmalar, kırılganlığı yaratan temel unsur olarak demokratik ve demokratik olmayan kurumların bir arada bulunmasıyla kurumlar arası eşgüdümün engellenmesini göstermektedir. Devlet kurumlarının dengede olabilmesi için seçim, katılım ve kontrol özelliğini taşıması gerekmektedir. Fakat bu üç özellikten biri diğerinden daha baskın hale gelip siyasal sistemi etkilemeye başladığında devlet kırılganlaşmaktadır. Akademik çalışmaların bu konuda vardığı sonuçlar, katılım ve kontrolün devlet kurumlarını güçlendirdiği yönündedir (Vallings ve Torres, 2005; 7-10). Devletlerin karşı karşıya kaldıkları sorunları çözme becerileri, toplumun işbirliği kapasitesiyle birlikte enformel ve formel kurumların, bu işbirliğini ulusal sorun alanlarıyla başa çıkabilmek için nasıl kanallandırdığı etkilemektedir. Bu konuda, toplumu birleştirici birer unsur olarak tarih ve kimlik, devlete;

ekonomik, sosyal ve siyasi çatışmayı çözümlenecek alanları yaratma imkânı tanınmaktadır. Eğer toplumsal kohezyon eksik ise siyasi bölünmeler ve zayıf yönetimler devletin yasal yapısının altını oyar hale gelmektedir (Kaplan, 2014: 52).

Çatışma çözümü için gelişmekte olan ülkelerin liberal olan ve olmayan ulusal ve yerel özgü toplumsal yapılar arasında bağ kurma çabaları “melez yönetim” başlığı altında ele alınmaktadır. Dolayısıyla melezlik, liberal olan ve olmayan norm, kurum ve aktörlerin bir arada olması durumunu ifade etmektedir. Bu kapsamda çatışma çözümünde uluslararası kuruluşlardan beklenen, evrensel normlarla yerel ve ulusal normlar arasındaki bağın kurulmasına katkı sunmalarıdır. Yalnızca liberal yönetim kurumlarını oluşturarak çatışmaları bertaraf etmeye çalışmak, yeni çatışma alanlarının doğmasına da neden olabilmektedir. Nitekim melez yapılar aracılığı çatışma çözümü özellikle Afrika ülkelerinde başarıya ulaşsa bile sürecin karmaşık olduğunu ve kendi iç çelişkilerini barındırdığını da kabul etmek gerekmektedir (Kumar ve Haye, 2012: 13-19; Belloni, 2012: 32-35).

2.KIRILGAN DEVLETLER VE ZORUNLU GÖÇ

1990’lardan bu yana ülkelerde yaşanan iç çatışmalar ve bu çatışmaların uluslararası etkileri konusunda geniş bir literatür oluşmuştur. Bilim adamları zorunlu göçler nedeniyle yer değiştiren kitleleri insani boyutundan ziyade iç çatışmalardaki rolleri çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu bakımdan sivil halk, çatışan gruplardan birine dâhil olup ülkelerinde daha güvenli yaşama veya ulusal sınırlardan öte daha güvenli yerlere göç etme ikilemi ile karşı karşıya kalması açısından değerlendirilmektedir. İç çatışmaların yaşandığı ülkelerde rejim yanlısı askeri güçlerle karşıt olan gruplar, insanların kitlesel olarak yerlerini değiştirmelerinden stratejik açıdan faydalanma arayışı içine girmektedir. Öte yandan göçmelerin gittikleri yerle etnik bağlarının olması ve bunun iç dengelere olumsuz yansısıyla birlikte yerel halkla yaşanan gerginlikler, gayri resmi alanlarda çalışan yerli işçilerin işsiz kalması, kiraların artması gibi sonuçlar zorunlu göçlerin sosyoekonomik etkileri arasında görülmektedir. Fakat göçmenlerin gittikleri ülkelerde küçük girişimlerle birlikte ülke ekonomisine vergi katkısı sun-

dukları yönünde görüşlerde vardır. Bu alanda yapılan bir grup inceleme, insanların ülkelerini terk etme zamanlamalarıyla sosyal ağlara sahip olmaları ya da şiddetle geç tanışma durumlarının etkisini ortaya koyarken diğer bir grup çalışma göçmenlerin gittikleri ülkeler ve üçüncü ülkeler üzerinde yarattıkları güvenlik sorunlarıyla ilgilenmektedir. İlk dönem çalışmalar, zorunlu göç neticesinde mülteci veya sığınmacı statüsünde olan bireyler ve olası güvenlik riski konusunda mültecilerin/sığınmacıların sayısına odaklanmıştır. Konuyu daha dar bir alana odaklanarak irdeleyen çalışmalar, şiddet yaratan mülteci akımlarını incelemiş, mültecilerin gittikleri ülkelerle olan etnik bağlarının önemine değinmişlerdir. Buna çalışmalara göre mültecilerin gittikleri ülkelerde dışlanmış gruplarla bağ kurmaları, etnik çatışmalara neden olabilmektedir. Mültecilere yönelik şiddet hareketleri de diğer bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zorunlu göçlerle ilgili olarak yapılan araştırmalarda incelenen diğer bir nokta ise ev sahibi ülkenin ekonomik ve siyasi gücüdür. Zira gittikleri ülkenin ekonomik kaynaklarının üzerinde önemli baskı yaratan göçmenler, toplumsal çatışmaların kaynağı haline gelebilmektedir. Bu noktada göçmenlerin yarattığı etki doğrudan doğruya gidilen ülkenin devlet kapasitesi ile ilgili olduğu görüşü de savunulmaktadır (Braithwaite, Salehyan ve Savun, 2018).

Konu kitlesel zorunlu göç hareketlerinde önemli yer tutan Ortadoğu ülkeleri özelinde değerlendirildiğinde zorunlu göç hareketlerinin kaynağı sömürge tecrübeleri, sömürge sonrası yönetimlerin politikaları, iç savaşlar, çatışmalar ve iç savaş sonrası ülkelerin içinde bulunduğu istikrarsız durum olarak görülmektedir. Ortadoğu’da uluslaşma süreci, İngiliz ve Fransız sömürgesi oldukları dönemlere kadar uzansa da, Arap kimliği bilincinin oluşmasının görece yeni olduğu kabul edilmektedir. Bu kapsamda kurgulanan vatandaş devlet ilişkilerinin şekli, devletin vatandaş nezdinde meşruiyet kazanma çabaları nedeniyle devletin kimi gruplara karşı dışlayıcı olma özelliği kazanmasına neden olabilmektedir. Nitekim vatandaşlar arasında bir dayanışma duygusunun oluşması ve ortak anayasa metninin kaleme alınması yalnız sistemin varlığına bağlı görülmemektedir. Devletin meşruiyeti üzerine süren çatışmalar, siyasal kimliklerin ve grupların oluşması, hakların ve ödevlerin yanı sıra kaynakların dağılımı, katılım ve temsil konusundaki antlaşmalar da bu süreçte önem kazanmaktadır (Hanafi, 2014).

Bu bakımdan siyasal katılımın çoğulculuk esasıyla sağlanamaması çatışma alanlarını besleyen bir unsur olarak devletin ve toplumun karşısına çıkmaktadır.

Tüm bu boyutları ile değerlendirildiğinde zorunlu göç olgusu, yalnız bir güvenlik sorunu değil, aynı zamanda gelişme sorunu olarak görülmesi gereken disiplinler arası bir inceleme alanıdır. Bu kapsamda zorunlu göçleri bir çok açıdan incelemek mümkündür. Konu ekonomik gelişme ile sınırlanarak irdelendiğinde, daha iyi ve daha güvenli geçim imkânları arayışının hem ülke içi hem de ülkeler arası göçlerin temel nedeni olduğu yaklaşımı halen geçerli görünmektedir. Gelişme ekonomisi açısından bakıldığında, göçler gelişmemenin veya kırılğan bir devletin yarattığı, güvenliksiz, iç çatışmaların yaşandığı bir toplumsal yapının sonucu olarak tanımlanabileceği gibi tamamen ayrılmış bir konu olarak da görülebilmektedir. Fakat kırılğan devlet üzerinden konu değerlendirilecek olursa; insanların kendi ülkelerinde belirli bir güvence altında çalışmasını sağlayacak siyasi iradenin olmaması veya iş bulamaması, özellikle enformel istihdamın yoğunlaştığı ülkelerde göçün zeminini hazırlamaktadır. Sanayileşme aşamasında olup çalışanlara güvence sunan, daha sağlam bir mali sisteme sahip, gelişme ve teknik destekler konusunda işbirliği yapan ülke vatandaşlarının yer değiştirme isteği de azalmaktadır. (Shields, 2017:7).

Zorunlu göçlerin yarattığı ekonomik, siyasal, sosyal etkilerin yanı sıra güvenlik kaygıları gelişmiş ülkeleri çözüm arayışına itmiştir. Bu ülkeler, “Batılı insani yeniden yapılanma” ve “güvenlik politikaları” kapsamında, kırılğan olarak değerlendirilen devletlerin desteklenmesi amacıyla yeni perspektifler geliştirmiştir. Bu perspektifler, 3D (*defence, diplomacy, development*-savunma, diplomasi ve gelişme) ile 3C (*coherent, complementary, coordinated*- tutarlı, tamamlayıcı ve koordineli) şeklinde açıklanmaktadır. 2002’de ABD, 2003’de de AB’nin kırılğan devletlerin önemli bir güvenlik sorununu yarattığını ifade etmeye başlaması çözüm arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Bu bakış açısı, artık modern dönemin savaşlarını ülkeler arası değil, ülke içi çatışmaların bir sonucu olarak değerlendirilmesinin sonucudur (*Grimm, Herbert, Nay, 2014*). Tüm bu çabalarla birlikte, kırılğan devlet özelliklerini bir tarafa bırakmak amacıyla uygulanacak politikaların başarı şansını artırmak için zaman boyutuna,

kaynaklarının sınırlılıklarına, toplumsal yapı ve güç ilişkilerinde değişim yaratacak yeniliklerin toplumsal uzlaşma temelinde yürütülmesine, ekonomik ve toplumsal kurumların değişim düzeyine özen gösterilmelidir (Brinkerhoff, 2007: 14-15). Zira konu üzerine yapılan araştırmaların elde ettiği bulgular göstermektedir ki; göçmenlerin ekonomik kaygıları ve ev sahibi ülke ile ilişkileri, göçmenlerin kendi aralarındaki ve kendileri dışında kalan toplumla ilişkileri, ev sahibi ülke, devlet ve sivil toplumla ile kurulacak ilişkiler bir tarafa bırakarak bu sorunlar çözülemeyecektir (Hayes, Lundy ve Hallward, 2016: 6).

3.DEVLET KIRILGANLIĞI VE SURİYE

Krizler sosyal bir sistemin temel yapısını tehdit eden durumları ifade etmektedir. Göç hareketleri, çoğunlukla krizlerin kaynağı olan ülkelerde ortaya çıkmakta ve bu krizlerin hedef ülkelere taşınmasına da vesile olmaktadır. 2010 yılında Arap ülkelerinde başlayan Arap Baharı, Ortadoğu ülkelerinde başlayan rejim karşıtı gösterilerle birlikte siyasi bir kriz doğmasına ve zamanla bu krizlerin bazı ülkelerde iç çatışmalara evrilmesine neden olmuştur. 2011 yılında Suriye’de Dera’da başlayan, zamanla Banyas, Lazkiye, Hama, Humus ve Deyrizor’a sıçrayan ayaklanmalar, rejim güçlerinin baskıcı tutumu ile iç savaşa dönüşmüştür. Çatışmaların yoğunlaşması ile başta komşu ülkelere göç eden halk, savaşa çeşitli terör örgütlerinin de dâhil olması ile daha büyük kitleler halinde zorunlu olarak yer değiştirmeye başlamıştır (Özdemir, 2017:177-123). Suriye’de derinleşen kriz ancak Avrupa’ya gitmeye çalışırken trajik bir şekilde ölen insanlarla birlikte uluslararası kamuoyunun gündemine taşınmıştır. Suriye’de savaşın yarattığı yıkım, insani boyutunun yanı sıra uluslararası toplumun sorunun çözümünde işbirliği yapması gerektiği üzerine süren tartışmalarla gündeme gelmektedir (Yazgan, Eroğlu Utku ve Sirkeci, 2015).

Suriye topraklarının kitlesel göç hareketlerine tanık olması yeni değildir. Suriye, 19. yüzyıldan bu yana göç veren bir ülkedir. Bu dönemde de ülkenin mevcut yaşam koşullarını ve yönetim anlayışını beğenmeyerek Avrupa’ya göç eden Suriyelilerin mevcut olduğu belirtilmektedir. Suriye’de ikinci büyük göç dalgasının 1958-70 döneminde gerçekleştiği; Suriyeli girişimciler ve iş adamlarının sosyalist rejimin baskıcı tutumundan uzaklaşmak ve daha iyi iş olanakları bulmak için aileleri ile birlikte Lübnan

ve Avrupa ülkelerine kaçtığı vurgulanmaktadır. Üçüncü göç dalgasının da 1990'larda başladığı, 2005 yılında siyasi istikrarsızlıklar nedeni ile yavaşladığı savunulmaktadır. Suriye'nin, 1948 ve 1967 yıllarında gerçekleşen Arap İsrail çatışması ile Filistin'den; 2003 yılındaki Irak savaşı sonrası da Irak'tan göç aldığı izlenmektedir (Mency ve Doko, 2011).

Suriye'nin yaşanan iç savaş dönemi öncesi incelendiğinde kısmen dışa kapalı ve merkezi planlanmanın belirleyici olduğu bir ekonomik yapıya sahip olduğu görülmektedir. Suriye ekonomisinin iç çatışmalar öncesi genel özellikleri incelendiğinde;

- Birçok sektörün düşük verimlilikte çalıştığı saptanmaktadır. Nitekim eğitim kalitesinin düşüklüğü ve teknolojik sınırlılıklardan kaynaklı olarak beşeri ve fiziki sermaye yetersizliklerinin yaşanması, ortaya çıkan bu durumda etkili olmuştur.
- Ülkede hızlı nüfus artışı oranlarının yarattığı talep baskısı mevcuttur.
- Suriye ihracatında petrol gelirleri önemli bir yer tutarken, Irak'ın 2003 yılında müdahale ve iç karışıklıklarla karşı karşıya kalması, Suriye'ye giden ham petrol kanallarının ve yapılan ticaretin ortadan kalkmasına, petrol kaynaklı ihracat gelirlerinin azalmasına neden olmuştur.
- Ülkede uygulanan yatırım projelerinin, verimlilik düzeyi dikkate alınmaksızın uygulanmaya konduğu görülmektedir.
- Artan işsizlikle birlikte, 1 milyona yakın Irak'lı sığınmacının neden olduğu fiyat artışı ve sosyal hizmetler üzerinde yarattığı baskı toplumsal huzursuzluk yaratmıştır. Suriye nüfusunun %60'ını 24 yaş altı genç bireyler oluşturmaktadır. Bu bireylerin iş olanaklarına erişimin sağlanması ve iyi eğitim hizmeti talebi, devlet üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır. Az sayıda istihdam olanakları, gençleri diğer ülkelerde iş aramaya yöneltmektedir. Suriye'nin 2005 yılında sosyal piyasa ekonomisine geçişi ülkeye yerli ve yabancı yatırımcıları çekmeye başlamıştır. Ülkede tüketim alışkanlıklarının değişmesi de dışardan işçi olarak çalışmaya gelenlerin sayısını artırmıştır (Mency ve Doko, 2011).

- Suriye’de düşük ücretlerin çalışma isteğini olumsuz etkilediği bir emek piyasası mevcuttur. Vatandaşlarının gelirlerinin büyük kısmını devletin sağladığı maaş ve emekli aylıkları oluşturmaktadır.
- Ekonomik, siyasal ve finansal liberalleşmeyi kısıtlayan küçük çıkar gruplarının etkisi, yolsuzluk, düşük bürokratik kalite problemleri kaynak dağılımında etkinsizliğin kaynakları olarak sıralanmaktadır (Raphaeli, 2007: 34-48).

Suriye’de gelirlerin düşmesi ve geçim sıkıntılarının ortaya çıkması, ekonomik etkinsizlik yaratan politikaların yanı sıra çevre problemleri, iklim değişikliği ve kuraklıkla da ilişkilendirilmektedir. 2007-2012 tarihleri arası dönem, modern Suriye tarihinin yaşadığı en uzun dönemli kuraklığa işaret etmektedir. Öyle ki ilk muhalif hareketlerin başladığı Dara, beş yıl boyunca kuraklığın etkisini en ağır şekilde hisseden, geçim kaynağı zirai üretim olan bir yerleşim birimidir (Werrell, Femia, Sternberg, 2015: 30-34).

Tablo1. Suriye Arap Cumhuriyeti’ne ait İnsani Gelişme Endeksi ve Bileşenleri

Yıllar	Doğumda Yaşam Beklentisi	Ortalama okullaşma yılı	Kişi başına gelir (2011 SGP ile)	İnsani Gelişme Endeksi
1990	70.6	4		
1995	72	4.5	4.608	0.579
2000	73.1	4.6	4.664	0.59
2005	74.4	5.8	5.379	0.635
2010	72.1	6.3	6.086	0.644
2015	69.9	5.1	2.601	0.538
2016	70.3	5.1	2.432	0.536
2017	71	5.1	2.337	0.536

Kaynak: UNDP, 2018

Tablo 1’de sunulan Suriye’ye ait insani kalkınma endeksi ve kalkınma endeksinin oluşturulmasında kullanılan bazı bileşenler, ekonomik ve sosyal darboğazları ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. 2005 ve 2010 yılları, insani kalkınma endeksi göstergelerinin kısmen iyileştiği yıllar olmakla birlikte Suriye genel olarak insani kalkınma endeksinin düşük seviyelerde olduğu ülkeler arasında yer almaktadır.

2011 yılında iç savaşın başladığı Suriye’de, özellikle 2012-2013 yılında yaşanan sığınmacı krizi, II. Dünya Savaşı’ndan bu yana görülen en büyük kriz olma özelliğini taşımaktadır. Suriye’de yaşanan iç çatışmalar neticesinde 5 milyonun üzerinde Suriyeli öncelikli olarak sınır komşusu olan Türkiye, Mısır, Lübnan, Ürdün ve Irak’a sığınmışlardır. Zorunlu olarak göç ettikleri ülkelerde yasal statüleri tartışmalı olan sığınmacıların, sosyal dışlanma, geçim kaygısı, enformel olarak kötü koşullarda çalışma, yasa dışı yollardan gelir elde ederek yaşamını sürdürme tehlikesi ve savaşın yarattığı travmalar ile baş etmesi gerekmektedir. Özellikle okul yaşındaki çocukların büyük kısmının herhangi bir resmi kurumda eğitim görememesi gelecek kuşaklarında yitilmesi açısından kaygı vericidir (Grip, 2016; 266-267). Zoellick (2008)’in belirttiği gibi, başarısız devletlerin egemenlik alanını boşaltması, vatandaşları bu alanı her zaman uluslararası insani kurumlarla doldurulacağı anlamına gelmemektedir; sivil toplum örgütlerinden dini liderler, kabile, klan ilişkilerine ve hatta yasa dışı suç ve terör örgütleri de bu boşlukları doldurabilmektedir. Khalaf (2015), Suriye’de yaşanan durumun tam da bu ifadenin somut örneği olduğunu göstermektedir. Suriye’de devlet ile vatandaş arasında kurulamayan bağ, kamu hizmetlerinin sunumundaki zaafılar ve etkin çalışmayan ekonomik sistemin yarattığı kırılğanlık, hiyerarşik yönetim kurumlarının oluşturulması ile çözümlenmenin çok ötesine geçmiş görünmektedir. Zira devletin yarattığı boşluk yalnız liberal ve yasal sivil toplum grupları ile değil, liberal olmayan ve El Kaide’ye kadar uzanan bir dizi aktörü sistemin parçası haline getirmiştir. Bu durum çatışma ve kitlesel göç hareketlerini beslemiştir.

Bu özelliklere sahip devletler, hem kendi vatandaşları hem sınır komşuları için birçok problem alanı yaratmaktadır. Bu problem alanlarının başında ekonomi, çevre ve güvenlik kaygıları gelmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 1997 tarihli Dünya Mültecilerinin Durumu Raporu yaşanmış mülteci akınlarının kendilerine sığınma hakkı veren ülkeler üzerinde yarattığı etkiler incelediğinde hem iş olanakları, hem eğitim, sağlık gibi kamusal mallarda rekabetin arttığı, doğal kaynaklar gibi ortak malların kullanımıyla ilgili çevre sorunlarının doğduğu hem de uluslar arası toplum tarafından kayırıldıkları algısının yerli halkta olumsuz bir algı yarattığı sonucuna varmışlardır. Bu durumun yanı

sıra mülteciler yerel halk tarafından siyasi istikrarsızlık ve suç, şiddet, alkolizm, fuhuş, uyuşturucu bağımlılığı ile özdeşleştirilmektedir (BMMYK, 1997:71-73).

Bu durum Türkiye için de istisna değildir. Nitekim uzun süre kayıt altına alınmalarında problem yaşanan ve büyük çoğunluğu sığınmacı kamplarında yaşamayıp gündelik hayatın bir parçası haline gelen Suriyeli sığınmacılar ile ülke vatandaşları arasındaki ilişkilerin gerilimli yapısı bu algının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bugüne kadar mülteci akımlarının izlenmesinden elde edilen tecrübe, mültecilerin kalma süresi uzadıkça geri dönme olasılıklarının da azaldığını göstermektedir. Türkiye’de halen Suriyeli sığınmacıların yasal statüleri ile ilgili kurumsal düzenlemeler bu olasılığı dışlayan ve uzun vadeli planlamadan uzak görünmektedir (Erdoğan, 2014). Akgül Kaptı ve Demir (2015), Suriye krizi sonrası uygulanan kamu politikalarını ele aldıkları çalışmalarında konuyu politik, ekonomik, sosyal ve güvenlik (PESG modeli) boyutuyla değerlendirmektedir. Konu politik açıdan ele alındığında; savaşın neden olduğu iç çatışmalar, Suriye politikasında ortaya çıkan değişimler, uluslararası politikanın oluşması ve değişmesi, yasal ve siyasi düzenlemeler alt başlıkları irdelenmektedir. Bu kapsamda hükümetin politika uygulamalarının neticeleri de ele alınarak (sığınmacıların kamplarda tutulmaması ve ülke geneline yayılmaları, sığınmacıların statüsü ve kayıt altına alma problemleri yerel halka uyum konusundaki problemler) bölgede hızla değişen dengelerin sürekli ve ivedi olarak takip edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ekonomik açıdan, Suriye krizinin neden olduğu ekonomik dalgalanmalar, ithalat ihracat dengesindeki bozulma, göçün bütçeye yüklediği maliyet değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ortaya çıkan sonuçlar, sığınmacıların kayıt dışı çalışması, ücretlerde düşüş, yerel halkın istihdam problemleri yaşaması, Ortadoğu ihracat pazarlarının kaybı ve dış ticaret hacminin daralması olarak görülmektedir. Sosyal politika açısından barınma ve iskân olanakları, sağlık politikası, eğitim politikası, çalışma hayatına etkiler, sosyal yardım konuları ele alınmaktadır. Bu kapsamda sığınmacıların yoğun olarak bulunduğu kentlerde barınma olanaklarının güçleşmesi, artan kiralar, bazı sığınmacıların kiralarını düzenli ödememesinden kaynaklı adli vakaların doğması, sığınmacılar arasında dilencilik yaparak geçimini sağlayanların

yarattığı huzursuzluk, sağlık konusuna hastane kapasitelerinin yetersiz kalması, eğitim konusunda okul çağında olup formel eğitim hizmetlerine erişemeyen büyük bir çocuk ve genç kitlesinin bulunması başlıca problem alanları olarak sıralanmaktadır. Güvenlik boyutunda düzensiz göç ve insan hareketleri, iç güvenlik ve asayiş suçları, terör ve kaçakçılık, sınır güvenliği incelenmektedir. Bu kapsamda yerel halk ve sığınmacılar arasında yaşanan gerginlikler, sığınmacıların terör olayları ile ilişkilendirilmesi başlıca sorun alanlarını oluşturmaktadır (Akgül, Kaptı ve Demir, 2015: 4-15). Tüm bu boyutları ile değerlendirildiğinde yerel halk ve sığınmacılar arasındaki gerginliği azaltacak uyum politikalarına ivedi ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

SONUÇ

Kırılgan devlet kavramı, toplum içinde ekonomik, siyasal ve sosyal uzlaşmayı sağlayacak kurumsal yapıları tesis edemeyen ülkelerin durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Birçok çalışmaya konu olan kırılgan devlet tanımı, tartışmalı bir ifadedir. Zira bu ifadenin batılı gelişmiş ülkelerin kendi kurumsal yapıları ile örtüşmeyen tüm gelişmekte olan ülkelerin durumunu genellemekte kullandığı ve güvenlik tehdidi olarak gördükleri ülkelere müdahale etmelerinin gerekçesi haline getirdikleri literatürdeki tartışmaların önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Batılı, sanayileşme sürecini tamamlamış, tüm kurum ve kurallarıyla insan haklarını koruyacak hukuki düzeni sağlamış gelişmiş ülkelerin, kendi gelişme aşamalarını dikkate almaksızın kurumlarını geliştirmekte olan ülkelere uyarılma çabaları birçok çelişki ve problemi de beraberinde getirmiştir. Bu çelişkilerin başında küreselleşme sürecinde uluslararası kurumların geliştirmekte olan ülkelere dayattığı özelleştirme ve kuralsızlaştırmayla birlikte devletin kamusal ihtiyaçları karşılamak amacıyla sunduğu hizmet alanlarından çekilmesinin yarattığı problemler gelmektedir. Küreselleşme ile birlikte artan rekabet, geliştirmekte olan ülkelerin hem kendi alt ve üst gelir grubuna tabi olan vatandaşları arasında hem de gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkeler arasında gelir dağılımı adaletsizliği ve artan yoksulluk devletin sosyal politika alanını da boşaltmasıyla daha kronik hale gelmiştir. Zira bu alanların devlet tarafından boşaltılması, liberal ve formel kurumların yerine liberal olmayan enformel ilişki ağlarıyla melez yapıların doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum

kimi zaman toplumsal gerilimler ve çatışmaları besleyecek gruplaşma ve örgütlerin doğmasının önemli bir nedeni olarak görülmektedir.

Suriye’de yaşanan insani durum bu açıdan da değerlendirilmeye muhtaçtır. Suriye’nin ekonomik ve siyasi tarihi irdelendiğinde uluslaşma ve kimlik kazanma sürecinde devletin meşrulaşma çabaları ile birlikte gelişen baskıcı yönetimlerin veya ekonomik istikrarsızlıkların ülkenin gündeminden eksik olmadığı görülmektedir. Ortadoğu coğrafyasının kendine özgü koşulları bir yana, küresel güçlerin bölgede giriştiği iktidar mücadelelerinin yarattığı ekonomik, siyasi ve sosyal tahribat, kırılgan devlet yapıları ile birleşince hem bölge içindeki ülkelere hem de batılı ülkelere yönelen kitlesel göç hareketlerini beslemektedir.

Kırılganlığı yaratan ve bu kırılganlığı tehdit olarak gören yine küresel sistemin kendi aktörleridir. Kırılganlıkla birlikte ortaya çıkan en önemli sorun alanlarından biri, zorunlu göç akınları ile bu problemlili yapıların sığınmacıları kabul eden ülkelere taşınması ve sorunun yayılmasıdır. Suriyeli göçmenlerin büyük bölümüne ev sahipliği yapan Türkiye, konu üzerinde ekonomik, siyasi ve sosyal politikalarını kurgularken bu problem alanlarını dikkate almalıdır. Ekonominin gelişmişlik düzeyinde yalnız formel kurumsal yapıların değil enformel ilişkilerin etkisinin kabulü, ortodoks politikaların ötesine geçilmesini zorunlu kılmaktadır.

Kaynakça

Akgül, A., Kaptı, A., Demir, O., Ö. (2015). *Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz*. The GLOBAL A Journal of Policy and Strategy, 1(2), 1-22.

Araya, J.(2013). *State Fragility, Displacement and Development Interventions*, FMR 43, 63-65.

Belloni, R.(2012). *Hybrid Peace Governance: Its Emergence and Significance*. Global Governance, 18(1), 21-38.

Besley, T., Persson, T. (2014). *The Causes and Consequences of Development Clusters: State Capacity, Peace, and Income*. Annual Review Economics, 6,927-49.

Bertocchi, G Guerzoni, A. (2010). *Growth, History, or Institutions? What Explains State Fragility in Sub-Saharan Africa*. Working Paper IZA Discussion Papers, No. 4817.

Betts, A.(2013). *Survival Migration: Failed Governance and Crisis of Displacement*. Cornell University Press, USA

BMMYK (1997). *Dünya Mültecilerinin Durumu*. Oxford University Press, New York

Braithwaite, A., Saleyhan, I., Savun, B. (2018). *Refugees, forced migration, and conflict: Introduction to the special issue*. Journal of Peace Research, XX (X), 1-7.

Brinkerhoff, D. (2007). *Capacity Development in Fragile States*. The European Centre for Development Policy Management, Discussion paper No 58D

Castler, S. (2003). *Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation*. Sociology, 37(1): 13-34.

Erdoğan, M. (2014). *Türkiye’de Suriyeliler-Toplumsal Kabul ve Uyum*. Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Fidan, Y. (2010). *Yönetimden Yönetişime: Kavramsal Bir Bakış*. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 1, 5-10.

Fiddian-Qasmiyeh, E. Loescher, G., Long, K., Sigona, N. (2014). *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*. Oxford University Press, 1-14.

Grimm, S., Lemay-Hébert, N., Nay, O. (2014) *Fragile States: Introducing a Political Concept*. Third World Quarterly, 35:2, 197-209

Grip, L.(2016). *Coping with Crises: Forced Displacement in Fragile Contexts*. SIPRI Year Book 2017, Oxford University Press, Stockholm.

Hanafi, S. (2014). Chapter 45: Forced Immigration in the Middle East and North Africa. (Elena Fiddian-Qasmiyeh, Gil Loescher, Katy Long, and Nando Sigonaed. in *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*. Oxford University Press.

Hayes, S. Lundy, B., D., Carter Hallward, M. (2016) *Conflict-Induced Migration and the Refugee Crisis: Global and Local Perspectives from Peacebuilding and Development*, Journal of Peacebuilding & Development, 11(3), 1-7.

Koç, M., Görücü, İ., Akbıyık, N.(2015). *Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri*. Birey ve Toplum, 5(9), 63-93.

Kaplan, S.(2014). *Identifying Truly Fragile States*. The Washington Quarterly , 37(1), 49–63

Khalaf, R.(2015). *Governance without Government in Syria: Civil Society and State Building during Conflict*. Syria Studies, 7(13), 37-72.

Özdemir, P. (2015). *Kurumlar, Yönetişim ve Ekonomik Gelişme*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Doktora Tezi, Adana.

Özdemir, E. (2017). *Suriyeli Mülteci Krizinin Türkiye'ye Etkileri*. ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi.1(3), 114-140.

Paris, R. (2011). *Ordering the World: Academic Research and Policymaking on Fragile States*. International Studies Review, 13(1), 58-71.

Polese, A., Santini, R.(2018). *Limited Statehood and its Security Implications on the Fragmentation Political Order in the Middle East and North*

- Africa. *Small Wars & Insurgencies*, 29(3), 379-390.
- Putzel, J.(2010). *Why Development Actors Needs a Better Definition of State Fragility*. Crisis States Research Center, September, 1-3
- Raphaeli, N. (2007). *Syria's Fragile Economy*. Middle East Review of International Affairs,11(2),34-51.
- Martin-Shields, P.(2017). *State Fragility as a Cause of Forced Displacement Identifying Theoretical Channels for Empirical Research*. German Development Institute, Discussion Paper 30/2017.
- Menchy, Z., Doko, A. M. (2011). *General Overview of Migration into, through and from Syria*. CARIM Analytic and Synhetetic Notes. 2011/41.
- Nay, O. (2012). *Fragile and Failed States: Critical Perspectives on Conceptual Hybrids*. 22nd IPSA World Congress of Political Science, 8-12 July.
- UNDP (2018). *Human Development Reports*, Erişim: <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/SYR>
- Werrell, C., Femia,C., Sternberg, T.(2015). *Did We See it Coming? State Fragility, Climate Vulnerability and the Uprising in Syria and Egypt?* SAIS Review of International Affairs, 35(1) Winter-Spring. 29-46.
- Woodward, S.(2004). *Fragile States: Exploring the Concept. States and Security*. Learning Group at the Peace and Social Justice Meeting of the Ford Foundation, Rio de Janeiro, Brazil, November 29.
- Vallings, C., Moreno-Torres, M. (2005). *Drivers Of Fragility: What Makes States Fragile*. Department For International Development PRDE Working Paper No. 7.
- Yazgan, P., Utku Eroğlu, D., Sirkeci, İ. (2015). *Syrian Crisis and Migration*. Migration Letters.!2(3).181-192
- Zoellick, R. (2008). *Fragile States: Securing Development*. Survival, 50 (6), 67-84